

Tamara Graczykowska

Instytut Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

*DOM DZIECIĘCY, BIEG BARJEROWY,
KULTURALNO-BYTOWE OBSŁUGIWANIE,
CZYLI O FRAZEMACH W POLSKOJĘZYCZNEJ
PRASIE RADZIECKIEJ
(NA MATERIALE „TRYBUNY RADZIECKIEJ”
Z LAT 1927-1938)*

Key words: Polish press, Moscow, interwar period, vocabulary, phrasemes

Jakiś czas temu w „Języku Polskim” ukazał się artykuł M. Marszałka pt. *Frazemy wschodniosłowiańskie w powojennej polszczyźnie wileńskiej* [Marszałek 2015]. Niektóre spostrzeżenia przedstawione ww. artykule nasunęły mi pewne skojarzenia z językiem polskojęzycznej prasy wydawanej w dwudziestoleciu międzywojennym w Rosji Radzieckiej, a szczególnie z polszczyzną „Trybuny Radzieckiej”, która ukazywała się w Moskwie w latach 1927-1938.

Badacze zarówno polszczyzny północnokresowej, jak i polszczyzny radzieckiej¹ zazwyczaj ograniczają się do opisu jednostek słownikowych, czyli wyrazów [por. Mędelska 2000, 486; Marszałek 2006, 26]. Stąd też jednostki wieloelementowe są słabo opisane, brakuje informacji o ich wcześniejszym funkcjonowaniu w polszczyźnie za wschodnią granicą Polski [Mędelska 2000, 486], a słowniki uwzględniają je w niewielkim stopniu [Joachimiak-Prażanowska 2014, 155]. A dotychczasowa wiedza o nich opiera się wyłącznie na źródłach

---

¹ Termin *polszczyzna radziecka* oznacza język polski, jakim posługiwali się Polacy na całym terytorium ZSRR od momentu jego powstania aż do upadku w 1991 r. J. Mędelska, M. Marszałek dokonali podziału tej odmiany polszczyzny na 3 okresy: 1) porewolucyjną polszczyznę radziecką (lata 1917-1939), 2) powojenną polszczyznę radziecką (lata 1944-1990), 3) postsowiecką polszczyznę używaną na terenach byłego ZSRR [Mędelska, Marszałek 2000, 121].

prasowych (głównie wileńskich²) i dopiero od niedawna uzupełniana jest o inne, np. litewskie podręczniki dla polskich szkół, materiały propagandowe, poradniki dla gospodyń domowych [Marszałek 2015, 433].

W niniejszym artykule zaprezentuję frazemy, które zostały wyekscerpowane z „Trybuny Radzieckiej”, centralnej gazety polskojęzycznej, wydawanej w Moskwie w latach 1927-1938³. Celem artykułu nie jest szczegółowy opis frazemów, a jedynie zwrócenie uwagi na ciekawy materiał leksykalny, który jest mniej znany, niezbyt dobrze udokumentowany i rzadko przytaczany w literaturze przedmiotu.

Przez frazem rozumiem, zgodnie z definicją W. Chlebdy, „(...) względnie trwałą formę językową, która w danej sytuacji stała się – niezależnie od swych cech strukturalnych i semantycznych – przyjętym (nieraz jedynym) sposobem wyrażania danego potencjału treściowego” [Chlebda 2001, 335], zbliżoną do frazeologizmów, od których różni się jednak brakiem obrazowości [Mędelska 2000, 556]. Przy czym jest to jednostka językowa „(...) odtwarzana przez różnych nadawców w tej samej funkcji i w tym samym znaczeniu (...)” [Urbańczyk, Kucala 1999, 103]. Jak słusznie jednak zauważył M. Marszałek, frazemy, występujące zarówno w badanej przez niego polszczyźnie wileńskiej, jak i w materiale zaprezentowanym w niniejszym artykule, są strukturami innowacyjnymi powstałymi pod wpływem obcym, tak więc „(...) wymóg odtwarzalności, jakiemu powinny one odpowiadać, dotyczy nie tyle ich samych, ile jednostek funkcjonujących w tym czy innym języku dawcy” [Marszałek 2015, 433].

² Pewien wykaz takich jednostek wyekscerpowanych z międzywojennego „Kuriera Wileńskiego” zawiera artykuł J. Joachimiak-Prażanowskiej [Joachimiak-Prażanowska 2014, 153-171] oraz monografia J. Mędelskiej, w której zaprezentowano wieloelementowe jednostki pochodzące z powojennej prasy wileńskiej [Mędelska 2000, 486-594].

³ Pierwszy numer „Trybuny Radzieckiej” ukazał się w kwietniu 1927 r. Był to wówczas Tygodnik Ilustrowany, Społeczny, Polityczny i Literacki, będący początkowo organem Centralnego Biura Polskiego przy KC WKP (b). „Trybuna Radziecka” wychodziła do 1938 r., kiedy jej funkcje przejął wydawany w Kijowie „Głos Radziecki” [Sierocka 1968, 55]. Gazetę redagowali kolejno: Tomasz Dąbał (1927-1929), Jan Neyman (1930-1933), Abram Maksymowski (1933-1937), Maria Rozwadowska (1937-1938) [Iwanow 1991, 228]. Z gazetą współpracowali polscy komuniści, m.in. S. Budkiewicz, S. Bobiński, S. Borski, T. Dąbał, Z. Dzierżyńska, F. Kon, J. Leszczyński, J. Nejman, H. Politur, B. Przybyszewski, S. Stande, H. Walecki, A. Warski, M. Zdziarski i wielu innych [„Trybuna Radziecka” 1927, nr 36: 12]. W 1932 r. „Trybuna Radziecka” przekształciła się w gazetę codzienną [Ślisz 1958, 70]. W gazecie omawiano aktualne wydarzenia polityczne w ZSRR, zajmowano się kwestiami Polonii radzieckiej (m.in. szkolnictwem, działalnością kulturalną), podejmowano tematy związane z życiem robotników w Polsce sanacyjnej, przedrukowywano uchwały partii, zamieszczano listy od czytelników. U schyłku lat 30. „Trybuna Radziecka” nie różniła się niczym od innych gazet radzieckich, pozostając gazetą polską tylko ze względu na język. Pod koniec swego istnienia w redakcji nie zasiadali już znani działacze polscy z lat 20. W 1938 r. skazano praktycznie całą emigrację polityczną z Polski, a mianowicie: A. Warskiego, J. Leńskiego, J. Unszlichta, K. Radka, S. Bobińskiego, S. Budzyńskiego, S. Królikowskiego, T. Dąbala, B. Jasińskiego. Wraz z rodzinami znaleźli się w łagrach Kołomy, Dalekiego Wschodu, Workuty. Represji uniknęły jednostki [Patek 1992, 328].

Frazemy uporządkowano według obszarów tematycznych. Przy każdym z nich podaję znaczenie ogólnopolskie, ilustrację tekstową z „Trybuny Radzieckiej” oraz poświadczenia równoległe – czyli zaczerpnięte z innych źródeł pochodzących z dwudziestolecia międzywojennego (m.in. z polszczyzny radzieckiej, np. ze słowników J. Krasnego, z języka Tomasza Dąbala, polskiego działacza komunistycznego, z prasy polskojęzycznej na Białorusi radzieckiej oraz z polszczyzny kowieńskiej i wileńskiej) i późniejsze – obejmujące lata powojenne (głównie z prasy wileńskiej). Na końcu zamieszczam konkluzję, czyli wskazuję genezę dostrzeżonej zmiany, popartą danymi ze słowników innojęzycznych. Wieloelementowe jednostki pojawiały się najczęściej w takich sferach życia radzieckich Polaków, jak: polityka, praca, oświata i wychowanie, sport. W każdej z tych grup zaprezentowano najwięcej frazemów (8-10). Charakteryzowały się one znaczną frekwencją tekstową (172 wystąpienia). Obecność frazemów w tych obszarach tematycznych jest jak najbardziej uzasadniona. Jest to słownictwo typowo „gazetowe”, ściśle związane z zagadnieniami poruszonymi przez redaktorów w polskojęzycznej prasie wydawanej w okresie międzywojennym w Rosji radzieckiej. W „Trybunie Radzieckiej”, tak jak w innych gazetach, zgodnie z wytycznymi władz w każdym numerze wiele miejsca poświęcano treściom politycznym, poruszano tematy związane z życiem robotników i ich pracą w radzieckiej gospodarce. Ważne miejsce zajmowały też kwestie wychowania młodzieży w duchu socjalistycznym czy sprawy oświatowe.

1. Polityka (10 jednostek, 51 wyst.): **abecadło polityczne** ‘podstawowe wiadomości na temat polityki; polityczne ABC’: (...) *komsomolec nie znał abecadła politycznego*⁴ – 28/30/20⁵; ros. *политическая азбука*⁶ (por. też analogiczne *азбука коммунизма* w TSRJa⁷); **bilet partyjny** ‘legitymacja partyjna’: (...) *u Maćzaka (...) bilet partyjny został odebrany* – 29/6/2 (2⁸); ros. *партийный билет* (TSRJaO); równoległy zapis pochodzi z języka T. Dąbala (GraczR 42), z Kowieńszczyzny (MędMarZB 119); w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 233, MędJP-III 70-71, MarF 437; **biuletyn wyborczy** ‘karta do głosowania’: *Tu wyborca pozostawia w biuletynie wyborczym tylko nazwisko tego kandydata, na którego głosuje* – 38/78/2 (2); znane z powojennej polszczyzny wileńskiej (MędJP-II 489); ros. *избирательный бюллетень* (BTS); **brygada holownicza** ‘pomoc społeczna udzielana w celu przyspieszenia tempa pracy’: *Zorganizowane zostały brygady holownicze, pomagające dzielnicom niepadającym* – 32/7/3 (3); ros. *общественный буксир, брать кого-нибудь на буксир* (w TSRJa jako *przen., neol., gazet.*); **Centralny Komitet** ‘Komitet

⁴ Zachowuję pisownię oryginału.

⁵ Liczby oznaczają kolejno: rok wydania „Trybuny Radzieckiej”, numer, stronę.

⁶ <http://www.arctic-tv.ru/> [Dostęp 4 IV 2016].

⁷ Wykaz skrótów znajduje się na końcu artykułu.

⁸ Jeśli frazem wystąpił w „Trybunie Radzieckiej” więcej niż jeden raz, w nawiasie podaję liczbę poświadczeń.

Centralny': *Stworzyliśmy go pod kierownictwem Stalinowskiego Centralnego Komitetu Partji [...] – 37/116/1 (31)*; ros. *Центральный комитет* (TSRJ); **czerwony dyrektor** 'dyrektor skierowany na to stanowisko przez partię, będący robotnikiem': *Oprawadza nas czerwony dyrektor kopalń, robociarz, który pracuje już kilkanaście lat – 27/32/5*; KRPS podaje z międzywojennego ZSRR analogiczne wyrażenia (por. *czerwony dowódca, czerwony komendant*); ros. *красный директор* (w TSRJa jako *neol.*); **czerwony gospodarz** 'gospodarz o przekonaniach komunistycznych': [szkoła] (...) *powinna (...) wychowywać czerwonych gospodarzy (...) – 27/32/7*; por. *czerwony dyrektor*⁹; **czerwony obóz // czerwony tabor**¹⁰ 'grupa wozów, tabor zorganizowany przez chłopów w celu dostarczenia obowiązkowych dostaw zboża do państwowych punktów skupu': *Chłopi (...) oddali obozom czerwonym 85 ton zboża – 29/44/3*; (...) *komsomolcy sowchozu zorganizowali czerwony tabor (...) – 32/237/1 (6)*; analogiczne konstrukcje z przymiotnikiem *czerwony* równoległe rejestruje na Ukrainie radzieckiej RostR 200 (*czerwone wesele, czerwone chrzciny, czerwone „gwiazdżiny”* 'nadanie imienia dziecku'); poświadczenie z powojennej polszczyzny wileńskiej w MędJP-IV 427-428 (*obóz*); notuje TSJS; ros. *красный обоз* (w TSRJa jako *now.*); **dzielnica wyborcza** 'okręg wyborczy': *W stolicy będzie 1323 dzielnic wyborczych – 37/140/1 (4)*; w powojennej polszczyźnie wileńskiej notuje MędJP-II 495; ros. *избирательный участок*.

2. Praca (8 jednostek, 40 wyst.): **biuro rozpodziału** 'biuro ds. przydziału pracy': *Pracę otrzymuje robotnik z oddziału w biurze rozpodziału (распределительное бюро) (...) – 29/15/1*; ros. *распределительное бюро*; **czarna deska** 'tablica z nazwiskami osób, instytucji, którym udzielono nagany publicznej; tzw. tablica wstydu (w odróżnieniu od *czerwonej tablicy*)': *Putczyńska rada wiejska powinna wejść na czarną deskę – 30/135/3*; **zapis równoległy** z Białorusi radzieckiej w GreJPB 234 (*czarna tablica*); ros. *чёрная доска* (FSRLJa); **dzień odpoczynkowy // dzień odpoczynku // dzień wyjściowy** 'dzień wolny od pracy': *Warsztaty przeszły na robotę (...) bez dni odpoczynkowych – 30/18/1*; *Robotnicy (...) postanowili (...) dzień odpoczynku odłożyć do Nowego Roku – 29/3/3 (8)*; *Co wieczór, a w dni wyjściowe również we dnie zbierają się tłumnie kolektywnicy – 35/5/13 (2)*; zapis równoległy z polszczyzny wileńskiej w JoO 162 (*wychodnoj dzień*), z powojennej w MędJP-II 495-496; ros. *день отдыха* (w TSRJa jako *neol.*); **dzień roboczy** 'dzień pracy': *Zadania te polegają na (...) wprowadzeniu 7-godzinnego dnia roboczego (...) – 28/10/2 (17)*; zapis równoległy z Kowieńszczyzny w GraczJCh; w powojennej polszczyźnie wileńskiej notuje MędJP-II 495; ros. *рабочий день* (TSRJ); **inwalida wojny** 'inwalida wojenny': (...) *inwalidzi (...) wojny (...) trudnią się (...) drobnym handlem (...) – 30/113/3*; ros. *инвалид войны* (TSRJ); **karność robocza**

⁹ Por. analogiczne *красный командир, красный профессор* (TSRJ).

¹⁰ Łącznie zostały opracowane warianty frazematów będące odmienne formalnie, ale mające tożsame znaczenie.

‘dyscyplina pracy’: *W wyniku tego u młodzieży znacznie podniosła się karność robocza* – 31/52/3 (8); ros. *трудова́я дисципли́на* (TSRJ); **narada wytwórcza** ‘narada produkcyjna’: *Uwagi (...) zatwierdzone (...) na naradach wytwórczych powinny być wraz z 5-letnim planem skierowane do centrum* – 29/4/2; ros. *производственное совещание* (TSRJ); **płaca zarobkowa** ‘płaca’: *Płaca zarobkowa będzie akordowo-premjalna* – 29/6/3; poświadczenia równoległe w KRPS, KPRS i GreJPB 241 (z Białorusi radzieckiej); współcześnie w polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 520; ros. *заработная плата* (TSRJ).

3. Oświata i wychowanie (8 jednostek, 67 wyst.): **czerwony kącik** ‘świecica przeznaczona do prowadzenia działalności propagandowej’: *Z inicjatywy rady wiejskiej zostaną otwarte radjofikowane kąciki czerwone* – 37/16/1 (30); poświadczenia równoległe w KPRS i KRPS; zapis z powojennej polszczyzny wileńskiej w MędJP-II 492; rejestruje TSJS; ros. *красный уголок* (w TSRJ jako *now.*); **dom dziecięcy** ‘dom dziecka’: *W szkołach, domach dziecięcych zorganizowano poranki dziecięce (...)* – 29/2/4 (24); poświadczenia równoległe w KRPS i GreJPB 281 (z Białorusi radzieckiej); znane w powojennej polszczyźnie wileńskiej (MędJC 66, MędJP-II 494); ros. *детский дом* (TSRJ); **dom poprawy // dom poprawny** ‘zakład poprawczy, poprawczak’: *Waskowicz zasądzony był na dom poprawy (...)* – 30/39/3; *Z takimi do domu poprawnego [tytuł] – 30/49-50/3 (8); zapis równoległy z Wileńszczyzny w JoO 156 (dom poprawy); ros. исправительный дом* (TSRJ); **dom „Sockkultury”** ‘dom kultury socjalistycznej’: *W miasteczku jest szumnie nazwany „Dom Sockkultury”, lecz prócz połatanej bałatajki (...) nic w nim znaleźć nie można* – 38/120/4; ros. *дом соцультуры*¹¹; **fakultet robotniczy** ‘rodzaj kursów przygotowawczych na wyższe uczelnie dla młodzieży bez średniego wykształcenia’: *Obecnie jest to fakultet robotniczy* – 28/25/10; ros. *рабочий факультет* (TSRJ); **język polski i literatura** ‘(o kierunku studiów) filologia polska’: *Została na nim wyłowiona brygada dla opracowania programów języka polskiego i literatury* – 32/78/3; w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJC 70 (*język i literatura (polska)*) i MędJP-II 500 (*język i literatura*); ros. *польский язык и литература*; **kierownik pionier-oddziału** ‘zastępowy’: (...) *nauczycielstwo i kierownik pionier-oddziału (...) swoje zrobili (...)* – 29/9/3; w powojennej polszczyźnie wileńskiej *kierownicza pionierska* rejestruje MędJP-II 501; ros. *руководитель пионерского отряда* (TSJS; w TSRJ – *руководитель в пионерском отряде* – jako *neol., ofic.*); **kulturalne szefostwo** ‘patronat kulturalny nad czymś’: *Centralna Biblioteka w Kijowie w związku z przejściem kulturalnego szefostwa nad Donbasem (...) zwróciła się do Rady związków zawodowych (...)* – 29/20/3; *szefostwo kulturalno-oświatowe* notuje KRPS; ros. *культурное шэфство* (KRPS)¹².

¹¹ <http://sssr.regnews.org/doc/vw/xr.htm> [Dostęp 13 IX 2016].

¹² W TSRJ *шэфство* jako *neol.*

4. Sport (8 jednostek, 14 wyst.): **biegacz na długą metę** 'biegacz długodystansowy': *Pierwsze miejsce zajął (...) biegacz na długą metę Iwan Balan-gruć – 34/62/4*; ros. *бегун на длинные дистанции*¹³; **bieg barjerowy // bieg z barjerami** 'bieg przez plotki': (...) *tow. Kanaki pobił rekord (...) w biegu barjerowym (...) – 38/108/4*; (...) *Turowa (...) zdobyła rekord w biegu na 80 metrów z barjerami – 38/108/4 (3)*; analogiczne, równoległe poświadczenia w polszczyźnie kowieńskiej (*bieg z płotkami* w GraczJCh) i wileńskiej (*bieg sprinterowski* w JoO 155); na powojennej Wileńszczyźnie MędJP-II 488 rejestruje *bieg z płotkami*; ros. *барьерный бег* (TSRJa) i *бег с барьерами* (BTS); **bieg kolarski** 'wyścig kolarski na przełaj': *Drugi radziecki bieg kolarski [tytuł] – 38/119/4*; w powojennej polszczyźnie wileńskiej notuje MędJP-II 488; ros. *велосипедный кросс* (BTS); **brać rekord** 'ustanawiać rekord': *Jedna z największych fabryk chemiczno-farmaceutycznych w Warszawie bierze rekord zatrudniając 50% dziewcząt młodocianych – 27/20/8*; ros. *брать рекорд*¹⁴; **dróżka wyścigowa** 'bieżnia': *W tymże dniu na dróżkach wyścigowych stadjonu zademonstrują swe mistrzostwo lekkoatleci francuscy – 38/101/4*; por. z powojennej polszczyzny wileńskiej *dróżka biegowa* (MędJP-II 494); ros. *беговая дорожка* (TSRJa); **drużyna zbiorowa** 'drużyna reprezentacyjna, reprezentacja': (...) *w Moskwie występowała futbolowa drużyna Finlandji przeciwko zbiorowej drużynie RSFSR (...) – 27/18/11*; ros. *сборная команда* (TSRJa); **placyk wolejbolowy** 'boisko do gry w siatkówkę': (...) *w ogrodzie znajduje się (...) placyk wolejbolowy [...] – 35/73/3*; analogiczną konstrukcję rejestruje MędJP-II 519 w powojennej polszczyźnie wileńskiej (*plac sportowy*); ros. *волейбольная площадка*¹⁵; **rekord światowy** 'rekord świata': (...) *Tamara Kutałowa ustaliła nowy rekord światowy skacząc ze spadochronu (...) – 35/81/4*; ros. *мировой рекорд* (TSRJa); **styl brass** 'styl klasyczny': *Ciekawe były zawody pływackie na 200 metrów stylem brass – 38/104/4 (4)*; w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 535; por. ros. *стиль брасс* (ISGRJa).

Do obszarów tematycznych, w których frazemy występowały rzadziej (ich liczba waha się od 3 do 6), należą: transport i środki transportu, przemysł i gospodarka, czynności i zachowanie człowieka, turystyka i wypoczynek, usługi, sklepy i towary.

1. Transport i środki transportu (6 jednostek, 18 wyst.): **lekki samochód** 'samochód osobowy': (...) *zakupił w Ameryce większą partję lekkich i ciężarowych samochodów – 29/40/2*; raczej pod wpływem ros. *легковой автомобиль* (TSRJa); **łamacz lodu** 'lodolamacz': *Nie ustają roboty przy budowie największego na świecie łamacza lodów – 38/42/4 (12)*; przejrzane źródła nie notują; innowacja lokalna; **łódka podwodna** 'łódź podwodna': *W sprawie ratowania łódek podwodnych przyrząd ten odgrywa dwojaką rolę (...) – 30/96/4 (2)*;

¹³ Por. analogiczne *бегун на среднюю дистанцию* (BTS), *бегун на короткие дистанции* (TSRJaO).

¹⁴ <http://politolog.net/russia> [Dostęp 24 V 2016].

¹⁵ <http://findsport.ru/> [Dostęp 27 V 2016].

ros. *подводная лодка* (TSRJ); **miękki wagon** ‘wagon pierwszej klasy’: *Wagony twarde urządzone są na wzór miękkich* – 32/278/4; w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 510; ros. *мягкий вагон* (TSRJ); **miejsce naznaczenia** ‘punkt docelowy’: *Po przybyciu maszyn na miejsce naznaczenia, okazało się, że rurki są całkowicie pokryte rdzą (...)* – 30/39/2; ros. *место назначения* (TSRJ); **twardy wagon** ‘wagon drugiej klasy’: *Wagony twarde urządzone są na wzór miękkich* – 32/278/4; ros. *жесткий вагон* (TSRJ).

2. Czynności i zachowanie człowieka (6 jednostek, 7 wyst.): **dawać zeznania** ‘zeznawać’: (...) *Dżamgarow (...) dawał zeznania komisji Fisza* – 32/18/1; ros. *давать показания* (TSRJ); **naprowadzić porządek** ‘wprowadzić porządek’: (...) *naprowadzili taki porządek (...)* – 33/51/2; w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 512; ros. *навести порядок* (TSRJ); **przychodzić do wniosku** ‘dochodzić do wniosku’: (...) *piłsudzcycy przychodzą do wniosku, że (...) legion Młodych przeżywa okres poważnego wrzenia (...)* – 35/85/1; późniejsze poświadczenie z polszczyzny wileńskiej w MędJP-II 527; ros. *прийти к выводу* (TSRJ); **przyznać swój błąd** ‘przyznać się do błędu’: *Liderzy (...) musieli (...) przyznać swe błędy* – 27/25/1; w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 528; ros. *признать свою ошибку* (TSRJ); **udzielać uwagi** ‘poświęcać uwagę’: (...) *władze (...) udzielają dużo uwagi wychowaniu więźniów* – 27/13/10 (2); w powojennej polszczyźnie wileńskiej poświadczają MędJP-II 440 i MarF 437; ros. *уделять внимание* (TSRJ); **wypełnić plan** ‘wykonać plan’: (...) *plan nie został wypełniony (...)* – 30/12/3; znane z powojennej polszczyzny wileńskiej (MędJP-II 545); ros. *выполнить план* (TSRJ).

3. Przemysł, przedsiębiorstwa (5 jednostek, 9 wyst.): **centrala ciepłno-elektryczna** ‘elektrociepłownia’: (...) *rozwinęło się u nas budownictwo centrali ciepłno-elektrycznych* – 33/14/3; ros. *теплоэлектротрентраль* (TSRJ); **centrala ciepłna** ‘ciepłownia’: (...) *wprowadzenie do eksploatacji centrali ciepłej (...)* – 33/14/3; ros. *теплоцентраль* (TSRJ); **centrala hydroelektryczna** ‘elektrownia wodna’: *Postanowiono zbudować centralę hydroelektryczną (...)* – 29/62/4; ros. *гидроцентраль* (WSRP); **gospodarka państwowa** ‘państwowe gospodarstwo’: *W niedzielę 1 września gospodarka państwowa „Gigant” świętowała Dzień Urodzaju (...)* – 29/48/3 (3); późniejsze poświadczenie w MędJP-II 271 (*gospodarka*); ros. *государственное хозяйство*; **gospodarka kolektywna** ‘kolchoz’: *Tworzymy wielkie gospodarki kolektywne [tytuł]* – 29/52/2 (3); ros. *коллективное хозяйство (то же, что колхоз* – TSRJ).

4. Sklepy, towary (5 jednostek, 8 wyst.): **chleb towarowy** ‘zboże przeznaczone na sprzedaż’: (...) *trust zbożowy da w tym roku (...) 700-800.000 tonn chleba towarowego (...)* – 30/65/1; w powojennej polszczyźnie wileńskiej *chleb* w znac. ‘zboże’ rejestruje MędJP-II 242; ros. *товарный хлеб* (TSRJ); **herbata bajchowa** ‘herbata liściasta’: (...) *w Gruzji zapoczątkowano produkcję zielonej herbaty bajchowej (...)* – 37/136/1 (2); w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 498; ros. *байховый чай* (w BTS z *chiń.*);

magazyn chlebowy ‘sklep z pieczywem’: *Sprzedawcy magazynów chlebowych otrzymują 50 kop. za każde 100 klg sprzedanego chleba [...] – 34/45/3*; ros. *хлебный магазин* (TSRJ); **magazyn obuwia // sklep obuwia** ‘sklep obuwniczy’: *Pracownicy magazynów obuwia otrzymują płacę w zależności od kwalifikacji (...) – 34/45/3*; *Do Warszawy przybyło wielu szewców (...), żeby dopomóc strajkującym okupować sklepy obuwia – 38/42/4 (3)*; ros. *магазин обуви*¹⁶; **magazyn uniwersalny** ‘dom towarowy’: *Magazyn ORS’u (...) to prawdziwy (...) magazyn uniwersalny – 35/134/1*; zapis równoległy w KRPS, KRPS; w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 508; ros. *универсальный магазин* (TSRJ).

5. Turystyka i wypoczynek (4 jednostki, 19 wyst.): **baza wycieczkowa** ‘schronisko’: *Rok rocznie przez bazy wycieczkowe Narkomprosu przechodzi dziesiątki tysięcy turystów-proletariuszy (...) – 27/6/12*; w powojennej polszczyźnie wileńskiej *baza turystyczna* poświadcza MędJP-II 488; por. ros. *туристическая база* (w TSRJ jako *neol., specj.*); **dom odpoczynku // dom wypoczynku** ‘dom wczasowy’: *Jedni idą do domów odpoczynku i sanatorjów (...) – 27/6/12*; *2370 osób wypoczywało w (...) w domach wypoczynku (...) – 37/123/4 (13)*; zapis równoległy w KRPS (*dom odpoczynku*); w powojennej polszczyźnie wileńskiej poświadcza MędJP-II 494 (*dom odpoczynkowy*); ros. *дом отдыха* (w TSRJ jako *neol.*); **ferje letnie** ‘wakacje’: (...) *pojadą na wieś na ferje letnie studenci rabfaków (...) – 27/3/8 (4)*; znane z powojennej polszczyzny wileńskiej (MędJP-II 496); ros. *летние каникулы* (TSRJ); **górką lodową** ‘górką do zjeżdżania na sankach’: *Urządzono też górkę lodową, ślizgawkę – 38/4/2*; poświadczenie równoległe w GraczJCh; późniejszy zapis z polszczyzny wileńskiej w MędJP-IV 211 (*górką ‘zjeżdżalnia’*); ros. *ледяная гора* (TSRJ).

6. Usługi (4 jednostki, 5 wyst.): **kulturalno-bytowe obsługa // kulturalno-życiowa obsługa** ‘usługi dla ludności’: *Odżywianie społeczne jest jednym z najważniejszych odcinków kulturalno-bytowego obsługiwanego robotników (...) – 31/112/1*; (...) *nie zwraca się uwagi (...) na kulturalno-życiową obsługę kolektyników – 35/77/2*; we współczesnej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MarF 440 i MędJP-II 513 (*obsługiwanie bytowe, obsługa bytowa ludności*); ros. *культурно-бытовое обслуживание* (BSE¹⁷); **kombinat sanitarno-kulturalno-bytowy** ‘zakład usług dla ludności’: (...) *odbędzie się (...) otwarcie 5-piętrowego domu kombinatu sanitarno-kulturalno-bytowego, który będzie obsługiwał najlepszych szturmowców – 33/24/2*; w powojennej polszczyźnie wileńskiej MędJP-II 503 rejestruje analogiczne konstrukcje (por. *kombinat obsługi bytowej, kombinat obsługiwanego bytowego, kombinat usługowy*); ros. *комбинат бытового обслуживания* (TSJS); **nałożnym placieżom** ‘za zaliczeniem pocztowym’: (...) *wysyła za zaliczeniem pocztowym („nałożnym*

¹⁶ <http://www.ecco-shoes.ru/> [Dostęp 12 IX 2016].

¹⁷ W haśle *Материально-техническая база коммунизма*.

placieżom)¹⁸ [...] – 33/89/4; ros. *наложенный платеж* (w TSRJa jako *ofic.*); **remont obuwia** ‘naprawa obuwia’: (...) *organizacja przy szkołach remontu obuwia (...) siłami ludności i na jej koszt* (...) – 30/117/2; ros. *ремонт обуви* (BSE¹⁹).

Sztuka to obszar tematyczny, w którym odnotowano jedynie dwa frazemy (6 wyst.): **artysta charakteryzowania aktorów** ‘charakteryzator’: (...) *wynagrodzić* (...) *Jermołowa A.D. – artystę charakteryzowania aktorów* [...] – 38/42/1; ros. *художник по гриму*²⁰; **film artystyczny** ‘film fabularny’: *Moskiewska fabryka filmów (...) zakończy 15 filmów artystycznych* – 34/230/3 (5); w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 487; ros. *художественный фильм* (TSRJa).

Sfery tematyczne, w których wystąpił tylko jeden frazem, to: medycyna, nazwy odznak, hodowla zwierząt, wojsko, nazwy świąt, przyroda, telefon, określenia czasu, nazwy przedmiotów.

1. Medycyna: **chata położnicza // izba położnicza // dom dla położnic // dom położniczy** ‘izba porodowa’: *W nowej chacie położniczej odbyło się już 12 porodów* – 35/41/3; *Urządzono tu izbę położniczą na 3 łóżka* – 35/45/2; (...) *zakończono budowę domu dla położnic* – 38/9/4; (...) *zorganizowano dom położniczy* – 35/174/4 (23); w międzywojennym ZSRR poświęcono *dom dla położnic* (KRPS, GreJPB 281); we współczesnej polszczyźnie wileńskiej MędJP-II 495 rejestruje *dom położniczy*, a MarF 436 *dom porodowy*; prawdopodobnie kontaminacja ros. *родильный дом* i ogpol. *oddział położniczy, szpital położniczy*.

2. Nazwy odznak: **znaczek GTO** ‘odznaka GPO²¹’: (...) *brygady zdały normy na znaczek GTO* (...) – 35/177/2 (5); w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 548; skrót od ros. „*Готов к труду и обороне СССР*”.

3. Hodowla zwierząt: **duże bydło rogate** ‘bydło rogate’: *Hreczany (...) miały zakupić 80 szt. dużego bydła rogatego* (...) – 31/193/3 (4); w powojennej polszczyźnie wileńskiej MędJP-II 542 rejestruje *wielkie bydło rogate*; ros. *крупный рогатый скот* (BSE).

4. Wojsko: **bilet wojskowy** ‘książeczka wojskowa’: *Należy nosić przy sobie paszport i bilet wojskowy* – 35/73/4 (2); późniejsze poświadczenie z polszczyzny wileńskiej w MędJP-II 488; ros. *военный билет* (BTS).

5. Nazwy świąt: **dzień kobiecy // Międzynarodowy komunistyczny dzień kobiecy** ‘Międzynarodowy Dzień Kobiet’: *Tegoroczny dzień kobiecy powinien stać się bodźcem do tego, by jeszcze energiczniej zabrać się do spełnienia wskazań Stalina* (...) – 34/56/1; *Międzynarodowy komunistyczny dzień kobiecy*

¹⁸ W artykule wykorzystano również cytaty, świadczące o w pełni świadomym użyciu danej jednostki przez redaktorów gazety.

¹⁹ W haśle *Бытовое обслуживание*.

²⁰ Por. analogiczne *художник по свету, художник по костюмам* (BTS).

²¹ Literowiec *GTO* to przeniesienie skrótu ros. ГТО ‘Готов к труду и обороне’. *GPO* zaś jest skrótem od spolszczonej nazwy: ‘Gotów do pracy i obrony’.

jest bojowym dniem przeglądu wsi (...) – 34/56/1; w powojennej polszczyźnie wileńskiej notuje MędJP-II 510; ros. *Международный женский день* (BSE).

6. Przyroda: **bogactwa przyrody** ‘bogactwa naturalne’: *Rząd Radziecki (...) pomaga racjonalnemu wykorzystaniu bogactw przyrody* – 27/32/5; ros. *природные богатства* (TSRJJa).

7. Telefon: **dzwonek telefoniczny** ‘telefon’: (...) *kilka dzwoneków telefonicznych do redakcji słownika także świadczy o zainteresowaniu się tym wydawnictwem* – 30/54/4; w powojennej polszczyźnie wileńskiej rejestruje MędJP-II 496; ros. *звонок* (TSRJJaO: ‘Телефонный разговор с кем-н.’).

8. Czas: **liczone dni** ‘zaledwie kilka dni’: *Do zbioru pozostały już liczone dni* – 33/202/3 (3); we współczesnej polszczyźnie wileńskiej poświadcza MędJP-II 560; ros. *считанные дни* (TSRJJa).

9. Nazwy przedmiotów: **lampka elektryczna** ‘żarówka’: *W tym czasie na elektro-sygnalizacyjnej desce [...] automatycznie zapala się lampka elektryczna [...]* – 30/36/2 (2); znane z powojennej polszczyzny wileńskiej (MędJP-IV 327, MarF438); ros. *электрическая лампочка* (TSRJJa).

W artykule zaprezentowano 76 frazemów wyekscerpowanych z „Trybuny Radzieckiej”. Zostały one przedstawione w 20 grupach tematycznych, odnoszących się do rozmaitych sfer życia Polonii w państwie radzieckim w okresie międzywojennym.

Analiza poświadczeń tekstowych przedstawionych frazemów pokazała, że 42 z nich pojawiły się tylko raz na stronicach badanej gazety. 20 frazemów wystąpiło 2-4 razy, 11 wieloelementowych jednostek ujawniło się pięciokrotnie i więcej razy. Do najczęstszych należą: *Centralny Komitet* (31), *czerwony kącik* (30), *dom dziecięcy* (24), *chata położnicza // izba położnicza // dom dla położnic // dom położniczy* (23²²), *dzień roboczy* (17), *dom odpoczynku // dom wypoczynku* (13), *łamacz lodu* (12). Wśród frazemów wyróżniających się największą frekwencją dominują te, które dotyczą sfer życia radzieckich Polaków najczęściej poruszanych na łamach „Trybuny Radzieckiej”, a mianowicie: polityki, pracy robotników w ZSRR oraz oświaty i wychowania²³.

Ze względu na brak materiałów źródłowych dotyczących funkcjonowania frazemów na kresach wschodnich udało się potwierdzić zaledwie kilka z nich w innych źródłach pochodzących z okresu międzywojennego. W „Kurierze Wileńskim” odnotowano *dzień wyjściowy*, *dom poprawy*, w kowieńskiej „Chacie Rodzinnej” – *dzień roboczy*, *bieg z barjerami*, *górnica lodowa*, w moskiewskich słownikach polsko-rosyjskim i rosyjsko-polskim J. Krasnego – *placa zarobkowa*, *czerwony dyrektor*, *czerwony gospodarz*, *czerwony kącik*, *dom dziecięcy*, *dom dla położnic*, *dom odpoczynku*, *kulturalne szefostwo*, *magazyn uniwersalny*,

²² Tu liczba wystąpień wynika z czterech wariantów jednego frazemu.

²³ Należy jednak podkreślić, że dane te mają wyłącznie charakter informacyjny. Ze względu na przyjętą metodologię odnoszą się one tylko do przytoczonych przykładów wyekscerpowanych z „Trybuny Radzieckiej”. Nie są więc reprezentatywne dla całego polskiego języka radzieckiego w okresie międzywojennym.

w prasie polskojęzycznej na Białorusi radzieckiej – *czarna deska, płaca zarobkowa, dom dziecięcy*. Niektóre z frazemów są dość dobrze znane w powojennej prasie wileńskiej. Jest to aż 31 jednostek, m.in. *artystyczny film, bieg kolarski, bilet wojskowy, biuletyn wyborczy, czerwony kącik, dom dziecięcy, dom położniczy, dom wypoczynku, dróżka wyścigowa, duże bydło rogate, dzień odpoczynkowy, dzień roboczy, dzwonek telefoniczny, ferie letnie, herbata bajkowa, liczone dni, magazyn uniwersalny, miękki wagon, naprowadzić porządek, przyznać swój błąd, styl brass, wypełnić plan*.

Praktycznie wszystkie wieloelementowe jednostki wyekscerpowane z „Trybuny Radzieckiej” mają odpowiedniki formalne i znaczeniowe w języku rosyjskim (oprócz *łamacz lodu*, który uznano za innowację lokalną). Wśród zgromadzonych frazemów pochodzenia rosyjskiego pewną grupę stanowią jednostki będące sowietyzmami, czyli nowotworami językowymi nazywanymi nowe, radzieckie realia (13 jednostek). Dotyczą one w zasadzie jednej sfery tematycznej, a mianowicie polityki i radzieckiej gospodarki. Są to: *abecadło polityczne, brygada holownicza, Centralny Komitet, czarna deska, czerwony dyrektor, czerwony gospodarz, czerwony kącik, dom „Sockultury”, fakultet robotniczy, gospodarka kolektywna, gospodarka państwowa, kierownik pionier-oddziału, kulturalne szefostwo*.

W niniejszym opracowaniu kierowano się zasadą, uwzględniającą status języka rosyjskiego i jego znajomość wśród redaktorów „Trybuny Radzieckiej” w okresie międzywojennym. Choć zaprezentowane frazemy mają również odpowiedniki formalne i znaczeniowe w języku białoruskim, to przyjęto traktować je jako zapożyczenia z języka rosyjskiego, a nie jako wschodniosłowiańskie²⁴. Należy bowiem zwrócić uwagę na fakt, że tzw. polszczyzna moskiewska²⁵, którą posługiwali się polscy komuniści osiadli w Moskwie w latach 20. i 30., którzy pracowali w redakcjach polskojęzycznych gazet wydawanych w okresie międzywojennym w Rosji, w tym „Trybunie Radzieckiej”, była specyficzną odmianą polszczyzny, która jednocześnie podlegała procesom rusyfikacji i sowietyzacji. Był to język ogólnopolski, jednocześnie ściśle odwzorowujący radziecki język rosyjski. Stąd jego najważniejszą cechą była obecność w zasobie leksykalnym rusycyzmów oraz sowietyzmów [Mędelska 2015, 335].

Według I. Grek-Pabisowej, rusyfikowanie się języków narodowych w Związku Radzieckim, w tym również polszczyzny, jest znanym faktem. Epoka radziecka przyczyniła się do zalania języka rosyjskiego sowietyzmami.

²⁴ Inaczej postąpił M. Marszałek, analizując frazemy wyekscerpowane z powojennych podręczników, materiałów metodycznych i dydaktycznych dla nauczycieli, przewodnika po Wilnie, poradników medycznych i in. wydanych w Wilnie. Ze względu na brak wcześniejszych informacji o zasobach frazematycznych na kresach wschodnich, trudno było jednoznacznie określić, który język (rosyjski czy białoruski) był źródłem zapożyczenia dla frazemów w polszczyźnie wileńskiej, stąd traktował je jako pożyczki wschodniosłowiańskie [Marszałek 2015, 434].

²⁵ W zależności od podłoża językowego, na który nałożył się język polski, w polszczyźnie radzieckiej wyróżnia się odmianę moskiewską, białoruską, ukraińską czy polszczyznę Kazachstanu [Mędelska, Marszałek 2003, 63].

Pojawiły się tysiące słów lub o zmienionej semantyce nazywających nowe stosunki społeczne. „Narody, które weszły w radziecką orbitę, musiały również zapłacić braki w nowych nazwach, a najszybciej i najłatwiej można to było zrobić, zapożyczając nową leksykę u samego źródła, z języka rosyjskiego” [Grek-Pabisowa, Ostrówka 2010, 395].

Wykaz skrótów

- GraczJCh Graczykowska Tamara. 2003. *Język kowieńskiego tygodnika „Chata Rodzinna”. Przyczynek do badań nad polszczyzną północnokresową w dwudziestolecium międzywojennym* (maszynopis rozprawy doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem Jolanty Mędelskiej, przechowywany na Wydziale Filologicznym UMK w Toruniu).
- GreJPB Grek-Pabisowa Iryda, Ostrówka Małgorzata, Biesiadowska-Magdziarz Beata. 2008. *Język polski na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym. Polszczyzna pisana*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- MarF Marszałek Marek. 2015. *Frazemy wschodniosłowiańskie w powojennej polszczyźnie wileńskiej*. „Język Polski” nr XCV, z. 5: 433-445.
- MędMarZB Mędelska Jolanta, Marszałek Marek. 2001. *Z badań nad stanem kulturalnej polszczyzny kowieńskiej w dwudziestolecium międzywojennym*, „Język Polski” nr LXXXI: 259-266.
- MędJC Mędelska Jolanta. 1996. *Język Jana Ciechanowicza. Przyczynek do dziejów polszczyzny na Radzieckiej Litwie*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- MędJP-II Mędelska Jolanta. 2000. *Język polskiej prasy wileńskiej (1945-1979)*. T. 2. *Lata 1945-1959*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- MędJP-III Mędelska Jolanta. 2004. *Język polskiej prasy wileńskiej (1945-1979)*. T. 3. *Lata 1960-1979*. Cz. 2: *Słownictwo, wyrazy*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.
- JoO Joachimiak-Prażanowska Joanna. 2014. *Osobliwe analityzmy słownikowe i frazeologizmy w polskojęzycznej wileńskiej prasie międzywojennej (na materiale „Kurier Wileńskiego”)*. „Acta Baltico-Slavica” nr 38: 153-171.
- RostR Rostowska Małgorzata Maria. 2010. *Radziecki dwutygodnik „Głos Młodzieży” z 1925 r. Przyczynek do opisu polskojęzycznej prasy dla dzieci i młodzieży w latach dwudziestych i trzydziestych*. W: *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*. t. 4. Red. Rieger J., Kowalska D. A. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper: 197-224.

Wykaz skrótów słowników

- BSE Прохоров Александр Михайлович (ред.). 1969-1978. *Большая советская энциклопедия*. Москва: Советская энциклопедия.
- BTS Кузнецов Сергей Александрович (ред.). 2000. *Большой толковый словарь русского языка*. Санкт-Петербург: Норинт.

- FSRLJa Фёдоров Александр Ильич. 2008. *Фразеологический словарь русского литературного языка*. В: <http://phraseology.academic.ru> [Доступ 25 V 2016].
- ISGRJa Епишкин Николай Иванович. 2010. *Исторический словарь галлицизмов русского языка*. Москва: Словарное издательство ЭТС.
- KPRS Красный Юзеф (ред.). 1931. *Польско-русский словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- KRPS Красный Юзеф (ред.). 1933. *Русско-польский словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- TSJS Мокиенко Валерий Михайлович, Никитина Татьяна Геннадьевна. 1998. *Толковый словарь языка Совдепии*. Санкт-Петербург: Фолио-Пресс.
- TSRJa Ушаков Дмитрий Николаевич (ред.). 1935-1940. *Толковый словарь русского языка*. т. 1-4. Москва: Советская энциклопедия.
- TSRJaO Ожегов Сергей Иванович, Шведова Наталья Юльевна. 1992. *Толковый словарь русского языка*. Москва: Азъ.
- WSRP Mirowicz Anatol, Dulewiczowa Irena, Grek-Pabisowa Iryda, Maryniakowa Irena. 1986. *Wielki słownik rosyjsko-polski*. т. 1-2. Moskwa-Warszawa: Wiedza Powszechna.

Bibliografia

- Chlebda Wojciech. 2001. *Frazematyka*, W: *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*. т. 2. Red. Bartmiński J. Wiedza o Kulturze. Lublin: Wydawnictwo UMCS: 335-342.
- Cimek Henryk. 1993. *Tomasz Dąbal 1890-1937*. Rzeszów: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Encyklopedia języka polskiego*. 1999. Wyd. 3 pop. i uzup. Red. Urbańczyk S., Kucala M. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy Ossolińskich.
- Grek-Pabisowa Iryda, Ostrówka Małgorzata. 2010. „A ja pójdę do oziory nogi wypoloscze” – czyli co wiemy o języku polskim na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym. W: *Polsko-białoruskie związki kulturowe, literackie i językowe*. Red. Kawalou S., Radzik R., Sajewicz M. Lublin: UMCS: 389-395.
- Iwanow Mikołaj. 1991. *Pierwszy naród ukarany. Polacy w Związku Radzieckim 1921-1939*, Warszawa-Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Joachimiak-Prażanowska Joanna. 2014. *Osobliwe analityzmy słownikowe i frazeologizmy w polskojęzycznej wileńskiej prasie międzywojennej (na materiale „Kuriera Wileńskiego”)*. „Acta Baltico-Slavica” nr 38: 153-171.
- Karaś Halina. 1996. *Rusycyzmy słownikowe w polszczyźnie okresu zaborów*, Warszawa: Elipsa.
- Karaś Halina. 2002. *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*, Warszawa-Puńsk: Auśra.
- Mędelska Jolanta. 2000. *Język polskiej prasy wileńskiej (1945-1979)*. T. II. *Lata 1945-1959*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Mędelska Jolanta, 2015. *Specyficzne warianty języków narodowych: polski północnokresowy i niemiecki nadwołżański. Perspektywy badań porównawczych*. „Acta Baltico-Slavica” nr 39: 14-44.
- Mędelska Jolanta, Marszałek Marek. 2000. *Kulak czy gbur? Rozterki twórców polszczyzny radzieckiej*. „Przegląd Polonijny” nr XXVI: 129-132.
- Mędelska Jolanta, Marszałek Marek. 2003. *Język polski na Białorusi Radzieckiej okresu międzywojennego (kilka uwag na gorąco)*. „Acta Baltico-Slavica” nr 27: 63-71.

- Marszałek Marek. 2006. *Słownictwo wydawnictw książkowych drukowanych na radzieckiej Litwie. Opis dyferencjalny*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Marszałek Marek. 2015. *Frazemy wschodniosłowiańskie w powojennej polszczyźnie wileńskiej*. „Język Polski” Nr XCV, z. 5: 433-445.
- Marszałek Marek. [w druku]. *Frazemy rosyjskie w pisanym wariacie polszczyzny wileńskiej (lata 1949-1985)*.
- Patek Artur. 1992. *Polacy w Rosji i ZSRR*. W: *Polonia w Europie*. Red. Szydłowska-Cegłowa B. Poznań: Polska Akademia Nauk. Zakład Badań Narodowościowych: 283-363.
- Sierocka Krystyna. 1968. *Polonia radziecka 1917-1939. Z działalności kulturalnej i literackiej*. Warszawa: Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk.
- Ślisz Andrzej. 1958. *Polska prasa komunistyczna w ZSRR w latach 1917-1927*. „Kwartalnik Prasoznawczy” nr 3: 61-73.
- <http://www.arctic-tv.ru/> [Dostęp 04 IV 2016].
- <http://sssr.regnews.org/doc/vw/xr.htm> [Dostęp 13 IX 2016].
- <http://politolog.net/russia> [Dostęp 24 V 2016].
- <http://findsport.ru/> [Dostęp 27 V 2016].
- <http://www.ecco-shoes.ru/> [Dostęp 12 IX 2016].

Summary

DOM DZIECIĘCY, BIEG BARJEROWY, KULTURALNO-BYTOWE OBSŁUGIWANIE: ON PHRASEMES IN THE POLISH LANGUAGE SOVIET PRESS (BASED ON “TRYBUNA RADZIECKA” 1927-1938)

This article deals with the phrasemes found in the Soviet variant of the Polish language in the years preceding World War II. Analytical material is collected from “Trybuna Radziecka”, a central Polish weekly published in Moscow in 1927–1938 and edited by Polish left-wing intelligentsia, living in the USSR as political émigrés in this period. Phrasemes are classified thematically to present the new realities of life in the Soviet Union (e.g. politics – *abecadło wyborcze*, services – *kulturalno-bytowe obsługiwanie*, education – *dom dziecięcy*). Almost all phrasemes are borrowings from the Russian language.

Kontakt z Autorką:
a.graczykowski@wp.pl